

ACADEMIA ROMÂNĂ
DISCURSURI DE RECEPȚIUNE
LII

DESPRE ACTIVITATEA LITERARĂ
A UNOR MEMBRI AI
FAMILIEI
GOLESCU

IN
CURSUL SECOLULUI AL XIX-LEA
DISCURS SCRIS DAR NEROSTIT
DE

GHEORGHE BENGESCU

ALES MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE LA 4 IUNIE 1921

+ 23 AUGUST 1922

CU RĂSPUNS DE
N. IORGA

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 3

George Benson

1848 1922

La 4 Iunie 1921 a fost ales membru activ al Academiei Române în Secțiunea Istorică, GHEORGHE BENGESCU, Ministru Plenipotențiar în retragere, cunoscut prin numeroase și însemnate scrieri atât despre istoria politică și culturală a Românilor, cât și despre istoria literară franceză. Activitatea lui științifică și literară pe aceste terene fusese de mult apreciată de Academie, care îl alesese, la 2 Aprilie 1883, Membru Corespondent la Secțiunea literară.

Având să-și iea locul în sânul Academiei în sesiunea generală din 1922, Bengescu își pregătise discursul de intrare Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea, la care d-l Coleg N. Iorga pregătise cuvenitul răspuns. Venise cu câteva săptămâni înainte în țară, din Belgia, unde își trăia anii de retragere, și se așezase la Câmpulungul Muscelului la fiică-sa Doamna N. Grant, așteptând ziua solemnă și dorită.

Boala l'a împiedicat însă de a veni în Capitală spre a lua parte la ședințele Academiei din Maiu—Iunie și a-și rosti discursul de intrare pregătit cu atâta evlavie, iar la 23 August s'a stins.

Astfel a doua oară se întâmplă că alesul Academiei s'a stins fără să fi luat parte la nici o singură ședință a acestei instituțiuni, și discursul de intrare solemnă a rămas scris dar nerostit. Intâiul caz de acest fel fusese al răposatului Augustin Bunea în 1909.

Academia a stabilit precedentul după care acest discurs, însoțit de răspunsul pregătit, se publică ca să-și ocupe locul cuvenit în șirul celor de un fel cu el, — spre a se dà cel puțin în această formă vieață gândului tăiat de moarte.

Pe lângă textul discursului, răposatul a adăugat o listă autografă a principalelor sale scrieri; această listă se publică după textul discursului.

*Domnule Președinte,
Domnilor Colegi,*

Dogele Genuiei, venit să viziteze curtea din Versalia, fiind întrebat ce îl mirase mai mult în palatul Regelui-Soare, răspunse:

«E că mă văd în el!»

Tot așa —

«*si parvos licet componere magnis*»¹⁾ —

aș putea zice și eu, văzându-mă primit în sânul acestei înalte instituții de cultură, numită Academia Română și care a numărat, de mai bine de o jumătate de veac, printre membrii săi, elita literaturii, istoriei și a științei noastre naționale.

Deși membru corespondent al Academiei încă dela 1883 — onoare ce mi s'a făcut în urma publicării la Paris a volumului I-iu al «Bibliografiei» mele volteriane — nu-mi puteam închipui că, după o absență de patruzeci de ani în străinătate, unde m'au reținut atât cariera mea de diplomat cât și diferite împrejurări independente de voința mea, Academia Română, prețuind, negreșit peste valoarea lor, lucrările mele literare și istorice, îmi va conferi, drept răsplată a unei vieți consacrate în mare parte literelor, titlul și prerogativele de membru activ al ei.

Asta o datorez — și nu-mi fac în această privință nici o iluziune — indulgenței măgulitoare a unor colegi, cari, luând în considerație mica notorietate ce-mi făcuseră, printre savanții străini, cercetările mele asupra literaturii franceze din secolul XVIII-lea, precum și asupra bibliografiei franco-române din secolul XIX-lea, v'au îndemnat a-mi acorda această deosebită și înaltă favoare, pe care alții, mai tineri și mai vrednici, ar fi meritat-o negreșit mai mult decât mine.

¹⁾ «*Si parva licet componere magnis*» (Virgil, Georgic., IV, 176).

Faptul că moșul meu, vornicul Iordache Golescu, despre activitatea literară a căruia voi avea prilejul de a vă vorbi astăzi, a lăsat în filologia română un nume, pe cât de bine cunoscut, pe atât de respectat, poate că a contribuit și el a atrage asupra mea binevoitoarea atenție a Domniilor-Voastre.

V'ați zis că cinstea făcută nepotului se va revărsa și asupra bunicului, ale cărui lucrări dorm, acoperite de praful veacurilor, în arhiva Academiei, și că din toate omagiile aduse memoriei sale, nici unul n'ar putea să-i fie mai scump decât alegerea efectuată în persoana nepotului său.

Ceeace m'a mai bucurat, în numirea mea, este fericita împrejurare că în cursul vieții mele, am fost unit, prin legături de strânsă prietenie, cu unii dintre întemeietorii acestei Academii, printre cari mă voiu mărgini a cită pe Vasile Alecsandri și pe Ion Ghica. Vă cer voie să salut a lor memorie cu toată dragostea ce am avut pentru dânșii și cu pioasă amintire ce le păstrez.

Pare-mi-se că punându-mă astăzi sub patronagiul unor asemenea bărbați, podoabele țării și ale Academiei, voi reuși a fi ascultat cu o mai mare indulgență de către Domniile-Voastre.

Și acum permiteți-mi, Domnilor Colegi, să vă vorbesc de înaintașul meu, prea distinsul și mult regretatul Teodor Stefanelli, pe care, din nenorocire, n'am avut plăcerea de a-l cunoaște, dar care, prin meritele sale morale, prin cultura spiritului, prin înălțimea sufletului și mai cu seamă prin înflăcărarea unui patriotism cu atât mai merituos cu cât funcțiunile sale de magistrat împărătesc îi impuneau oarecare rezervă în manifestarea publică a ideilor și a simțirilor sale, merită un loc de onoare printre acei fii ai României, cari, supuși unei dominațiuni străine, au știut să păstreze o credință neștrămutată în viitorul patriei lor și au luptat din răputeri pentru realizarea idealului național.

Originar din Bucovina, ca scumpul său prieten, onoratul nostru președinte și coleg, d-l Onciul, Stefanelli făcuse studiile sale superioare la Universitatea din Viena, unde s'a legat cu Eminescu, pe care îl avusese ca conșcolar la gimnaziul din Cernăuți, și asupra căruia eră să scrie mai târziu amintiri interesante.

D-l Onciul, care a avut deosebita plăcere de a primi pe Stefanelli la Academie, ni-l arată, în discursul său de recepțiune, manifestând, încă din tinerețe, o adevărată pasiune pentru cultura și istoria noastră națională.

Mintea lui cugetătoare și studioasă se îmbogăți repede cu toate cunoștințele ce se pot câștiga pe băncile școalei, pe când inima sa de patriot și de Român făcea visuri aurite pentru reînvierea și neatârnamarea scumpei sale Bucovine.

Reîntors din Viena, Stefanelli, care se destinase magistraturii, ia conducerea studențimii române dela nou înființata Universitate din Cernăuți, căutând să deștepte în fiecare suflet cultul ideii și al simțirilor naționale.

Tot cu acelaș scop el întemeează societatea «Arboroasa» (nume romanizat al Bucovinei), menită a întreține în tineretul bucovinean un focar nestins de patriotism.

Meritul lui Stefanelli fu cu atât mai mare cu cât dânsul avea să susțină o luptă aproape zilnică contra măsurilor vexatorii, luate de guvernul austriac, pentru a oprî avântul limbii naționale și a o izgoni chiar dela Facultatea de teologie, unde până atunci cursurile fuseseră predate în românește.

S'a observat, că în toate țările cucerite, cuceritorii încep opera lor de asuprire prin persecutarea idiomei naționale. sperând că astfel vor desrădăcină, din memorie și din graiu, limba strămoșească, acea legătură puternică, care unește pe acei asupra cărora s'a abătut ghiara străină, cu frații lor din patria comună; acel semn distinctiv pe care Dumnezeu l-a dat oamenilor spre a se deosebi unii de alții.

Contra unui asemenea sistem apăsător, urmat cu o îndârjire nemiloasă de Austriaci și de Unguri în Bucovina și în Ardeal, Românii n'au încetat de a protesta în cursul veacurilor. Stefanelli deși nu putea să protesteze, fiind magistrat, știu să-și îndeplinească, în toate împrejurările, cu bărbăție și cu demnitate, datoria sa de bun Român.

După disolvarea societății «Arboroasa», înlocuită mai târziu prin societatea «Junimea», care eră însuflețită de aceleași porniri patriotice, Stefanelli, împins de gustul său firesc pentru istoriografie, se îndeletnicește cu lucrări istorice și publică în *Calendarul societății pentru cultura și literatura română* din

Cernăuți, precum și în «*Convorbiri Literare*» primele sale cercetări despre câteva date statistice și istorice din Bucovina.

Aceste lucrări fuseseră precedate de diferite nuvele și poezii, originale sau traduse din limba germană, în cari se afirmă din ce în ce mai pronunțat talentul său literar.

În 1876, el trece la judecătoria din Câmpulung, unde, în timp de șase ani, cât stă acolo, profită de însărcinarea ce-i fusese dată, de a face cadastrul ocolului din Câmpulung, pentru a explora în toate felurile frumosul ținut, în care rezidă, intrând în relații cu proprietarii, cu industriașii, cu meseriașii, cu țăranii, descifrând hrisoavele, examinând titlurile de proprietate, cărțile de judecată, într'un cuvânt toate documentele menite a-i înlesni cercetările sale și adunând acel material bogat cuprins în volumul: «Documente din vechiul ocol al Câmpulungului moldovenesc».

Totdeodată, dornic de a uni utilul cu plăcutul, și împins de gustul său firesc pentru literatură și artă, Ștefanelli se ocupă cu înființarea la Câmpulung a unui teatru de amatori, pentru care traduce sau localizează mai multe piese și scrie în același timp diferite poezii publicate în «*Convorbiri literare*» și în «*Aurora română*».

În 1882, el e transferat la Suceava. Împins de aceleași idei patriotice, cari l-au călăuzit toată viața, Ștefanelli ia la gimnaziul orașului conducerea claselor românești, a căror funcționare cu greu fusese încuviințată de autoritățile austriace.

Totdeodată el înființează societatea «Școala Română» și publică în 1886, organul intitulat «*Revista politică*», chemat să întrețină și să desvolte, în inimile românești, cultul ideii și aspirațiunile naționale, pe cari el a avut fericirea să le vadă realizate în toată întregimea lor.

Totuși depărtarea lui Ștefanelli de plaiurile înflorite ale scumpului său Câmpulung, nu urmă să fie definitivă.

După o scurtă ședere în capul judecătoriei dela Seletin, el e numit șef al judecătoriei din Câmpulung și proclamat în curând cetățean de onoare al orașului, primind totdeodată înalta însărcinare de a reprezenta și apăra interesele naționale în dieta Bucovinei. În sânul acestei diete, el a depus multă stăruință pentru înmulțirea școalelor românești în Bucovina.

Cu toate acestea, nici îndatoririle politice, nici funcțiile judecătorești nu-l opriră de a urmări cursul lucrărilor sale de literatură și istoriografie, pe temeiul cărora, Academia Română îl alege ca membru corespondent al ei, la 6 Aprilie 1899.

Dintre lucrările lui Stefanelli publicate în «Arhiva» dela Iași, voiu reaminti mai multe cercetări asupra lui Ioan Teodor Calimachi (Călmașul), precum și asupra originii sale câmpulungene, în care eruditul istoriograf dovedește că familia Calimachilor este originară din Câmpulungul Bucovinei, că este o familie neaoșă românească, care purtă numele de Călmaș, nume pe care Ioan Teodor Călmaș, suindu-se pe tronul Moldovei în 1758, l-a schimbat în Calimachi.

Acest nume a fost păstrat și de către mitropolitul Gavriil, fratele lui Vodă Ion Teodor Calimachi, precum și de către urmașii pe scaunul domnesc al Moldovei ai acestei dinastii.

Ca membru corespondent al Academiei, Stefanelli a publicat, în Memoriile secțiunii istorice, o notiță asupra originii câmpulungene a lui Gavriil, mitropolitul Kievului, lucrare foarte interesantă și foarte bine documentată, din care reiese că Gavriil Bănulescu, mitropolitul Kievului, eră de origină câmpulungeană. Autorul ne înfățișează pe acest prelat rând pe rând: profesor de limba latină în Iași, profesor de filozofie la Pultava, mai în urmă rechemat în Moldova, al căreia mitropolit devine.

În anul 1793, încheindu-se pacea între Ruși și Turci, Bănulescu părăsește cu sila Moldova, trece în Crimeea, unde fu numit Mitropolit al Chersonesului Crimeei și mai târziu al Kievului și Haliciului.

Membru al Sfântului Sinod rusesc, apoi Exarh în principatele Muntenia și Moldova, cu reședința în Iași, Mitropolitul Gavriil se suie pe scaunul arhiepiscopal al Basarabiei și moare în 1821 la Chișinău, acoperit de favorurile curții împărătești.

Deși în lucrarea sa, Stefanelli n'a avut alt scop decât să stabilească locul de unde s'a tras mitropolitul Gavriil al Kievului, totuș găsim în ea, cu pornirea lui firească pentru istoriologie, toate calitățile de erudit și de scriitor, cu care eră înzestrat.

Aceste merite îl făcură să fie ales membru activ al Academiei

Române, la 26 Maiu 1910, în locul regretatului canonic dr. Augustin Bunea, care n'a avut norocul să ia parte la lucrările Domniilor-Voastre.

Tot în acelaș an, 1910, Stefanelli, care fusese numit în 1903, consilier la Curtea de Apel din Lemberg, se văzù înaintat consilier la Inalta Curte de Justiție și de Casație din Viena, cel mai înalt loc — zice d-l Onciul — la care a ajuns un fiu al Bucovinei în cariera de magistrat. Această înaintare nu surprinse pe nimeni, căci erà convenita răsplată atât a științei juridice, cât și a integrității desăvârșite a lui Stefanelli. Curând însă el își dete demisia pentru a-și regulă drepturile la pensie și a se consacra exclusiv literelor și istoriografiei cu tot zelul lui de cărturar și cu marea dragoste pe care o purtă țării sale.

Printre memoriile publicate de el în «Analele Academiei Române», după ce a fost ales ca membru activ, voiu reaminti lucrarea: «Stâlpul lui Mihaiu Racoviță în Bucovina» — stâlp ridicat la capătul satului Vama și purtând, pe cele patru părți ale lui, o inscripție lămurind întâmplările istorice ce-au îndemnat pe Mihaiu Racoviță să-l ridice. Reiese, din studiul amănunțit pe care Stefanelli l-a consacrat acestui monument, că Mihaiu Racoviță a dat ordin să se așeze stâlpul din Vama în urma expedițiunii întreprinse în țara Ungurească împreună cu Tătarii, în August 1717 și că monumentul a fost ridicat în toamna aceluiaș an.

Insă lucrarea capitală a lui Stefanelli, în materie de istoriografie, este memoriul publicat în «Analele Academiei Române» asupra documentelor din vechiul ocol al Câmpulungului moldovenesc — operă de un interes capital pentru cunoașterea vieții sociale din trecutul Câmpulungului și pentru lupta susținută de câmpulungeni întru apărarea drepturilor lor de proprietate asupra locurilor și munților, unde erau așezați.

Din actele adunate și publicate de eruditul nostru fost coleg reiese că în vechime, locuitorii Câmpulungului moldovenesc păstrasera cu ținutul Vrancei și al Tigheciului, o oarecare neatârnavă în traiul și organizația lor internă față cu stăpânirea de atunci.

Correspondența publicată de savantul nostru coleg, d-l Iorga, a vornicilor din Câmpulung cu reprezentanții orașului Bistrița

pune și mai bine în lumină interesul ce prezintă documentele adunate de Stefanelli: transacțiuni de vânzare și cumpărături, danii, diate, înscrisuri de împrumut, cărți de judecată, hotărnicii, hrisoave domnești, etc., etc., constituind izvoare prețioase pentru starea socială, economică, administrativă și juridică a ținutului Câmpulung.

Această lucrare meritoasă face cea mai mare onoare științei juridice a lui Stefanelli și arată cât de bine îi eră cunoscută materia tratată de dânsul.

De aci înainte nimeni nu va mai putea vorbi de trecutul Bucovinei, din punctul de vedere al vieții publice și private a vechilor ei locuitori, fără a se servi de prețioasele cercetări ale lui Teodor Stefanelli.

El a fost răpit literaturii și Academiei Române la 23 Iulie 1920 în Fălticeni, lăsând tuturor celor, cari au avut plăcerea de a-l cunoaște, amintirea unui bărbat de valoare, a unui cărturar emerit și a unui coleg mult stimat.

Domnilor Colegi,

Vă rog acum să binevoiți a ascultă cu indulgență subiectul, pot zice fără exagerație, național, ce mi-am propus să tratez înaintea Domniilor-Voastre, despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în veacul al XIX-lea.

După cum știți, familia Golescu este una din cele mai vechi și cele mai cunoscute din țară. Dela marele Clucer Albu care, în 1574, în zilele lui Alexandru Voevod, fiul lui Mircea, s'a jertfit pentru a se face pavăză capului Domnitorului, până la frații Dumitru și Nicolae Golescu, fiii răposatului Alexandru George Golescu, morți în zilele noastre, în războiul pentru întregirea neamului; — dela Radu Clucerul, pe care Radu Vodă Paisie ni-l arată, în 1546, punând «credincioasa și dreapta sa slujbă» la picioarele scaunului domnesc, până la frații Stefan și Nicolae Golescu, bărbații de Stat, cari au lăsat un nume atât de frumos în analele României contimporane, familia Golescu numără un șir îndelungat de ostași, de oameni politici și de literați, de cari cu drept cuvânt se mândrește patria lor.

Lăsând la o parte răsboinicii și bărbații de Stat, mă voiu

mărgini, în cuvântarea mea de astăzi, a vă reaminti, Domnilor Colegi, cum au lucrat și luptat în veacul trecut, unii din membrii acestei familii, pentru reînvierea limbii noastre naționale și pentru reînființarea școalelor române, pe cari regimul fanarioților le abătuse dela adevărata lor misiune.

În această ordine de idei, două nume se impun mai cu deosebire atențiunii noastre: numele lui Iordache și al fratelui său Constantin Goleșcu.

Unul și altul se află în capul patrioților români, cari, având convingerea că limba și școala sunt elementele cele mai puternice ale vitalității unui neam, n'au cruțat nici o sforțare spre a da școalelor noastre o direcție curat românească, menită să înlesnească reînflorirea limbii părintești.

Spre a ne da bine seama de rolul însemnat jucat de frații Golești, în așezarea și propășirea școalelor naționale, trebuie să ne reamintim cum erau organizate școalele, pretinse române, sub regimul fanariot. S'au adus multe laude acelor școli, totuși dacă se studiază mai de aproape alcătuirea lor, se pot lesne constata neajunsurile ce le caracterizau.

Lipsa de profesori și de elevi — căci boierii luaseră obiceiul de a încredința educațiunea copiilor lor unor dascăli particulari — îngustimea și sărăcia programelor — monotonia cursurilor — totul concordă pentru a întreține împrejurul acelor școli o atmosferă din cele mai nefavorabile unui învățământ serios și roditor. Nu mai vorbesc de faptul că limba română eră cu desăvârșire dată la o parte, considerându-se ca un simplu dialect, lipsit de orice valoare literară și incapabil de a exprima ideile și simțimintele mai înalte. Această anomalie mirase până și pe Constantin Mavrocordat, care însărcină pe un Român, Eustațiu Brașoveanu, să scrie o gramatică română pentru școalele domnești; lucrarea însă n'a fost niciodată alcătuită¹⁾.

E trist de adăugat că înșiși boierii noștri, pierzând orice sentiment de demnitate, ceruseră dela Domnitori ca să nu rânduiască la marea boerie feciori de boieri, cari nu ar fi învățat carte grecească²⁾.

¹⁾ Xenopol, *Istoria Românilor*, V, 641.

²⁾ Papiu-Ilarianu, *Discurs de recepțiune* (*Analele soc. Acad.*, II, 5).

În curând, limba elenă deveni obligatorie pentru orice Român care postula o funcțiune publică.

Ce se mai putea aștepta dela o tinerețe astfel lipsită de orice simțire românească și a cărei minte nu era hrănită decât de gramatica grecească și de Logica lui Aristotel?

Regretatul nostru coleg Erbiceanu a încercat să dovedească că mulți dintre profesorii școalelor grecești din București și din Iași ca: Neofit, Lambru, Duca erau bărbați cu învățătură, doctori în filozofie și medicină ai Universităților străine și mai cu seamă ai Universităților din Italia.

Capacitatea profesorilor n'o tăgăduesc; să-mi fie însă permis de a mă întrebă: câți au fost și cari sunt școlarii formați de ei?

Erbiceanu ne asigură că tinerii ieșiți din școalele grecești: Români, Greci, Sârbi, Bulgari, Macedoneni, făceau multă cinste învățământului predat de profesorii lor. E destul pentru a nimici această aserțiune, de a ceti memoriul său despre: «Bărbații culți Greci și Români și Profesorii dela Academiiile din Iași și București din epoca așa zisă fanariotă»¹⁾. Lesne se va constată că într'un spațiu de una sută șaptezeci de ani (dela 1650 până la 1821), dintre 141 școlari și profesori, menționați de Domnia Sa, deabiă trei poartă nume românești și aparțin într'adevăr unor vechi familii dela noi: Vornicul Iordache Goleșcu, Marele Vornic Grigore Basaraba și Beizadea Scarlat Ghica.

Iordache Goleșcu cunoștea deci bine, ca unul ce urmas cursurile școlii domnești din București, neajunsurile învățământului grecesc și deaceea, împins de iubirea sa nemărginită pentru țară și limba strămoșească, el pare a fi luat, încă din prima tinerețe, hotărîrea de a căuta în patriotismul său luminat o îndreptare și un leac la o stare de lucruri de care fusese adânc impresionat chiar de pe băncile școlii.

Pe lângă cunoștințele câștigate dela profesorii greci, Goleșcu învățase în casa părintească, dela dascăli particulari, limbile străine: italiană, franceză, fără a vorbi de cea latină. Mîntea lui cugetătoare, chibzuită, cu o pornire firească spre meditare

¹⁾ *Analele Academiei Române*, Seria II-a, t. XXVII.

și spre studiu, îi făcuse de timpuriu o reputație de cărturar. Bărbații cu învățătură se găseau foarte rar pe acele vremuri, cea mai mare parte din boierii noștri fiind obișnuiți a trăi în trândăvie și în nepăsare.

Deprinși cu petrecerile, cu luxul, cufundați într'un fel de toropeală fizică și morală, ei duceau un traiu lipsit de orice activitate intelectuală, pe care toți scriitorii străini, aflători pe atunci în țările noastre, nu l'au cruțat de a-l relată. Iordache Golescu fu o fericită excepție la această amorțeală a spiritelor. El și-a cultivat mereu mintea cu acea pasiune înfocată pe care monahii francezi, *Benedictinii*, o puneau în lucrările lor. Și nu numai literale, dar și științele fizice și cosmografice aveau darul de a-l captivă. Astfel găsim, printre operele lui tipărite un *Atlas sau Cartă*, conținând tablouri geografice precum și o hartă a țării românești¹⁾ — de o execuțiune aproape perfectă, și care a fost tipărită la Viena în 1800. Firește că tânărul erudit — abia în vârstă de treizeci de ani — a fost ajutat de specialiști ca Anton Gazi, dela Melos, și ca Stefan Comita; totuși nu e mai puțin adevărat că se puteau număra, în anul 1800, feciorii de boieri, cari se îndeletniceau cu asemenea lucrări și cari aveau încă de pe atunci ambițiunea de a face ca numele de Român să fie cunoscut în mod favorabil de străini.

Chemat în 1817 în comisiunea întocmită de Vodă Caragea pentru reorganizarea școalelor române — comisiune prezidată de socrul său, Constantin Bălăceanu — Iordache Golescu luă o parte activă la desvoltarea învățământului în țara românească. Tot pe atunci Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi întemeiă, în mănăstirea Socola, seminarul, care există și astăzi, aducând din Transilvania câțiva preoți erudiți și mai mulți profesori destinați a înlocui pe dascălii greci. Cu câțiva ani mai înainte, mitropolitul Ungro-Vlahiei, Dionisie Lupu, trimisese cu cheltuiala sa pe mai mulți tineri, printre cari: Simion Marcovici, Eufrosin Poteca, Petre Poenaru, să urmeze cursurile Universităților din Italia și din Austria. Convins, ca și fratele său Constantin, că numai din țările civilizate erau să ne vie civilizația și lumina, Iordache Golescu

¹⁾ Biblioteca Academiei Române.

a fost unul din acei patrioți pricepuți, cari au lucrat în comisiunea școalelor, pentru trimiterea în Franța a unor bursieri români din Italia și din Austria, și cari au voit ca înșiși copiii lor să-și facă studiile în Franța. Dar meritul cel mai mare al lui Iordache Golescu, din punctul de vedere al propășirii învățământului național în țara românească, este ajutorul puternic ce, dimpreună cu socrul său Constantin Bălăceanu și cu logofătul Stefan Nestor, l'a dat lui Gh. Lazăr pentru deschiderea în Martie 1818, a unei școli române în încăperile Bisericii Sfântu Sava. Un scriitor francez care, prin marea dragoste ce-a avut-o pentru țările noastre, a câștigat la noi dreptul de împământenire, regretatul Ubcini, fost membru onorific al acestei Academii, descrie astfel entuziasmul ridicat pe atunci în București de lecțiile lui Lazăr:

«Efectul învățământului lui Lazăr fu extraordinar. Nu numai că vorbiă auditorilor săi acea limbă românească, uitată un timp atât de îndelungat, dar reamintindu-le totdeodată originea, istoria și faptele mărețe ale strămoșilor lor, le insuflă o nobilă pasiune pentru patrie și pentru studiu, meritând astfel porecla glorioasă de regenerator al naționalității române»¹⁾.

În istoria literaturii române, numele lui Iordache Golescu va rămâne legat în veci cu numele lui Gheorghe Lazăr, căruia i-a încurajat începuturile, i-a sprijinit silințele și i-a asigurat succesul.

Până în 1828 și chiar după ocupațiunea rusească, Iordache Golescu s'a ocupat cu cea mai mare sârguință de organizarea și de propășirea școalelor noastre naționale.

În Octomvrie 1823, când fu vorba de a se întrebuița pentru nevoile Statului o parte din veniturile școlii domnești din București, Golescu protestă, zicând: «Străinii — el vrea să facă aluziune la Greci — au înființat această școală și astăzi, când un patriot domnește în țara românească, noi am cercă să o menținem în întunericul și în barbaria, pe care Europeanii ni le impută cu drept cuvânt!»²⁾

Faptul e menționat într'un raport al baronului de Krenchely, consulul Prusiei, și pare-mi-se că constituie cea mai mare laudă.

¹⁾ *Provinces d'origine roumaine*, Paris, Didot, 1856, p. 120.

²⁾ *Documentele Hurmuzachi*, X, 248.

ce se poate aduce memoriei lui Iordache Golescu. Deaceea cu drept cuvânt a putut zice biograful său, d-l Profesor Bănescu: «Școala a fost una din ocupațiile sale de căpetenie. Din domnia lui Ion Vodă Caragea și până la 1830, cu întrerupere numai a celor doi ani ai turburărilor, el nu părăsește niciodată Eforia, pe care la multe a putut-o ajuta cu învățătura sa și cu marea sa dragoste de a face binele»¹⁾.

Și fiindcă se evocă suvenirul turburărilor din 1821, nu cred de prisos să reamintesc că Iordache Golescu ne-a lăsat despre acelevremuri memorabile în istoria noastră națională, o relațiune intitulată: *Prescurtă însemnare de turburarea Țării Românești, ce s'a întâmplat în leat 1821 Mart, după moartea lui Aleco-Voda Șuțu.*

Această istorisire, venind dela un martor ocular și nepărtinitor, se poate consulta chiar astăzi cu folos de oricine vrea să cunoască mai de aproape evenimentele din 1821. Pe de altă parte, știm că tot pe la 1821, Golescu intrase în înțelegere cu poetul grec Rigas, pentru înființarea unei confederații de State creștine pe ruinele Turciei.

«Din nenorocire pentru istoria Grecilor și pentru a noastră — scrie în această privință D. Lambrior într'un articol al «Convorbirilor literare» — hârtiile de taină atingătoare de acest plan, cari de sigur ascundeau părți noi ale revoluției din 1821, au fost aruncate în foc de însuș răposatul într'un moment de spaimă»²⁾.

Această idee a poetului grec Rigas și a Vornicului Iordache Golescu a reapărut în zilele noastre pe scena politică, și nimeni n'a uitat discuțiile recente, la care ea a dat naștere în cancelariile și cercurile diplomatice precum și în diferitele organe ale presei. Dacă rezultatele războiului declarat în 1912 de Suvranii Statelor balcanice, sub cuvânt de a liberă populațiile creștine de dominația otomană, dar în realitate cu gândul ascuns de a satisface propriile lor ambițiuni, n'au fost mai decisive pentru constituirea unei Confederații balcanice, bărbății de Stat și publiciștii, rămași credincioși acestei idei, vor recunoaște cu bucurie, ca pe unul dintre cei mai însemnați precursori ai lor, pe bătrânul boier român, Ioardache Golescu.

¹⁾ *Vieța și scrierile marelui Vornic Iordache Golescu*, Vălenii-de-Munte, 1910, pag. 31-32.

²⁾ *Convorbiri Literare*, 1 Maiu 1874, pag. 66.

Domnilor Colegi,

Nu intră în gândul meu — căci altul este subiectul ce mi-am propus a trată înaintea Domniilor-Voastre — de a vă enumără înaltele funcții și demnități conferite lui Iordache Golescu sub domnia pământeni, dela 1821 până în ajunul morții sale la Orșova, în 1848. Totuși, nu mi se pare de prisos, de oarece tot va fi vorba de activitatea lui intelectuală, pusă în serviciul patriei sale, să vă reamintesc partea însemnată, pe care dânsul a luat-o în materie judecătorească și ca mare logofăt al dreptății, la alcătuirea Regulamentului organic.

Fără a examină dacă reforma adusă prin acele Regulamente a fost prielnică sau vătămătoare țărilor noastre și fără a mă opri la criticile ce li s'au făcut cum că ele nu se potriveau cu ideile moderne introduse în Constituțiile Statelor occidentale, deși Saint-Marc-Girardin le găsiă oarecare asemănare cu Constituția republicană franceză din 1848¹⁾, cred că Regulamentele organice, deși votate de adunări cari nu se puteau considera ca libera expresiune a voinții naționale, nu aveau caracterul cu desăvârșire retrograd contra căruia protestaseră unii din membrii Adunării din București. Dealtmîntrelea, nu se putea pretinde dela boierii noștri, abia scăpați de sub jugul fanariot, plini de principii autoritare și de prejudecăți aristocratice, supuși — poate chiar și fără voia lor — influenții atât de puternice a Rusiei, lărgimea de idei și îndrăzneala de reforme ale Constituanților francezi din 1789.

Iordache Golescu, însărcinat de generalul Kisseleff cu elaborarea noiei reforme relativă la partea judecătorească, știu să arate, în misiunea ce-i fusese încredințată, toate calitățile lui de om cuminte, cu învățătură și cu experiență. D-l Bănescu a publicat raportul lui către Obșteasca Adunare, în care marele Logofăt al Dreptății expune cum că «băgând de seamă că unele din cele neapărate trebuințe nu s'au însemnat, altele s'au însemnat cam întunecat, iar altele au trebuință de oarecare îndreptări» roagă pe Adunare «să le ia în băgare de seamă și a le hotărî după cum se va găsi mai de cuviință, ca din vreme

¹⁾ Amintiri de călătorie (în limba franceză), Ixelles (Belgia), I, 276.

în vreme îndreptându-se cele de îndreptat, și împlinindu-se cele de lipsă, să se ajungă la cea mai desăvârșită îndeplinire a bunelor orândueli»¹⁾).

Fiind date grelele împrejurări, prin care trecea atunci țara noastră, precum și situația delicată, în care se găseau boierii noștri față cu apăsarea puterii moscovite, pare-mi-se că nimeni n'ar fi putut vorbi cu mai multă înțelepciune, cumpătare și patriotism decât răposatul Vornic Iordache Golescu.

Dar e timpul să reviu la subiectul meu, să vă arăt activitatea literară, desfășurată de acel lucrător neobosit, atât în operele lui tipărite, cât și în acelea, mult mai numeroase și mai importante, pe cari le-a lăsat manuscrise.

Compusă cu cincizeci de ani după prima Gramatică română, scrisă în limba latină, de Clain și Șincai, și tipărită în 1780 sub titlul de: *Elementa linguae daco-romanae*; — posterioară cu patruzeci de ani *Gramaticii* lui Văcărescu, publicată la Râmnic, în 1787, Gramatica lui Iordache Golescu, pe care, după cum știți, el a intitulat-o: *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, prezintă, cu toată forma ei cam arhaică, un caracter de originalitate, aș putea zice de personalitate, ce o deosebește de lucrările similare ale predecesorilor săi.

Dacă regăsim în ea oarecare înrâurire a formalismului dascălilor greci, dacă Golescu a împrumutat dela Enăchiță Văcărescu o mare parte din terminologia lui italiană, nu e mai puțin adevărat că Gramatica alcătuită de el conține, asupra limbii noastre, observațiuni prețioase, făcute de un bărbat, care cunoștea cu desăvârșire idioma și graiul național și care a încercat de a iezi curentul latinesc ce ne amenința.

În 1828, cartea eră, dacă nu terminată, cel puțin foarte înaintată, de oarece Eliad o pomeneste în precuvântarea *Gramaticii* sale, tipărită la Sibiu în acelaș an. Trecu câțva timp, și în 1832, Golescu interveni pe lângă Eforia școalelor cerând să se tipărească, cu cheltuiala ei, lucrarea alcătuită de dânsul; dar lipsa de fonduri silî pe Eforie să respingă cererea autorului. După mai multe stăruinți zadarnice pe lângă generalul Kisseleff, căruia Golescu îi dedicase chiar *Gramatica* sa (dedicația care

¹⁾ *Viața și scrierile lui Iordache Golescu*, pag. 307—308.

n'a fost reproducă în ediția tipărită se poate citi în capul manuscrisului) — autorul se hotărî a publică lucrarea cu speșele sale, și *Băgările de seamă asupra canoanelor gramaticești* apărură în tipografia lui Eliad în 1846.

Intr'o «*Inainte Cuvântare*», în care Golescu arată foarte metodic și foarte clar ce este «meșteșugul gramaticei», el observă, cu mult bun simț, că «una din împiedicările spre înaintarea limbii românești este că această limbă vorbindu-se în Țara românească, în Moldova, în Basarabia, în Bucovina, în multe părți ale Transilvaniei și în Banat, nu se grăiește în toate părțile tot într'un fel, ci cu oarecare deosibire. Această deosibire se face și la scrisoare, scriind unii cu slovele cele vechi românești, alții cu slovele latinești, și alții prefăcându-le în chipul slovelor rusești, iar cei mai mulți o amestecătură din toate». Și de aceea Golescu socotește că «oarecând la un neam de atâtea milioane de suflete s'ar canonisi o Gramatică de obște pentru toți, cu o închipuire de slove după care toți să vorbească și să scrie, în scurtă vreme ne vom înțelege unii cu alții, toți cei ce grăim această limbă și ce om scrie într'un colț de loc se va întinde în toată întinderea acestei limbi».

Acest deziderat atât de înțelept și de patriotic al bătrânului boier român eră merit să aibă o repede îndeplinire.

Totuși Golescu nu avu bucuria să vază *Gramatica* sa tipărită cu litere latine, căci, după cum știți, numai în 1860 reforma fu introdusă în Țara Românească.

O analiză chiar prescurtată a cărții lui Iordache Golescu, nu cred că și-ar putea găsi locul în ședința de astăzi — nici că ar fi de un mare interes pentru auditorul de elită, care îmi face onoarea de a mă ascultă. Liniștiți-vă deci, Domnilor Colegi, nu sunteți amenințați de a auzi o disertație didactică asupra sintaxei și formelor dialectale românești, întrebuintate atât în gramaticile școalei ardelenene, cât și în cele alcătuite de Văcărescu, de Eliade și de Iordache Golescu. O asemenea lucrare a fost făcută, și făcută în mod definitiv, de eruditul Lazăr Șăineanu în prețuita sa *Istorie a filologiei române*.

Dealtmintrelea, mi-e teamă, dacă aș spune de cartea lui Golescu tot binele ce-l gândesc, să nu mă taxați de părtinire. Deaceea prefer să las cuvântul unor critici și scriitori mai com-

petenți decât mine, cari ne vor arăta ce fel de servicii a adus literelor și limbii naționale *Gramatica* lui Iordache Golescu.

Să ascultăm în primul rând pe eminentul nostru coleg d-l Iorga:

«Această operă cu îngrijire și deseori cetită din nou și adăugită, nu eră o adevărată Gramatică, un sistem științific al limbii, cum eră desigur, cu toate proporțiile ei restrânse și limba ei așa de ușoară, așa de dulce până și în definiții, scrierea lui Eliad, ci numai, după potriiva vechilor observații ale Văcărescului cel bătrân, căruia dealtmîntrelea Eliad însuș se închină, un șir de băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești... Multe ne trimit la un alt timp, în schimb destule constatate prinse în graiul viu de un experient și iubitor cercetător al limbii, care-și strângea cu scumpătate, cu mania unui colecționator, ziceri pentru marele său «Dicționar româno-elinesc».

Eliad, tipărind la 1840 în tipografia sa lucrarea acestui boier mare, pe care încă din 1828 îl lăudă pentru ostenele sale științifice, închinându-i *Gramatica* sa, n'avea ce să invidieze, dar desigur găsiă și ce să-i folosească¹⁾.

Tot de aceeaș părere e și Lambrior, care scrie că: «*Gramatica* lui Golescu este scoasă de pe însuș firea limbii și nu iscodită după franțuzești, ori după latinești, cum sunt multe din cele de astăzi²⁾.

In fine, Lazăr Șăineanu judecă astfel *Gramatica* bătrânului boier român:

«Neobosit cultivator al spiritului popular, Golescu se silește a prinde din viul graiu însușirile caracteristice ale limbii și ale firii naționale. El se pricepea a prețui una și alta după adevărata lor valoare într'o epocă când totul pareă a se conjură împotriva geniului amândurora...

Cartea bătrânului Golescu formează un fel de baricadă, în care și-a găsit un adăpost provizoriu limba încă neștirbită a poporului, până ce-i va fi îngăduit să iasă iarăș la lumină în producțiunile superioare ale geniului național³⁾.

¹⁾ *Istoria literaturii române* (Sec. XIX), I, 75—76.

²⁾ *Convorbiri literare*, I Maiu 1874, pag. 66.

³⁾ *Istoria filologiei române*, 2-a edițiune, 1895, pag. 115—116.

Din toate aceste aprecieri reiese că *Gramatica* lui Iordache Golescu, deși din punctul de vedere științific nu e și nici nu putea fi la înălțimea filologiei moderne, are marele merit de a fi fost concepută și alcătuită cu dorința nestrămutată de a scăpa din primejdie limba noastră strămoșească, pe care Golescu o învățase și o vorbiă cum rareori a fost știută și vorbită la noi.

Printre operele lui rămase netipărite, două mai cu seamă se impun atențiunii și, dacă nu găsiți vorba prea lăudătoare, admirației noastre: *Dicționarul român*, pe care autorul l'a intitulat: *Condica limbii românești*, cuprinzând 7 volume in-folio¹⁾ și *Colecțiunea de Pilde și povățuiri* adunate într'un manuscris de 854 pagini²⁾ — două lucrări considerabile, atestând știința și silințele aduse de autor întru alcătuirea lor.

Amândouă se află depuse în Biblioteca Academiei Române sub paza luminată a eruditului nostru coleg și prieten d-l I. Bianu. Le cunoașteți și n'am nevoie de a insistă asupra valorii lor.

Cu tot interesul, ce prezintă pentru cunoașterea mai de aproape a poporului și a limbii noastre, Colecțiunea de «*Pilde și povățuiri*», totuș m'aș simți dispus să dau preferință «Dicționarului».

Un *Dicționar* prelucrat între anii 1820—1830! Ce tezaur neprețuit! Un *Dicționar* curat românesc, fără cuvinte latinizate, italianizate, franțuzite! Un *Dicționar* care ne învață cum vorbeau strămoșii noștri, cum scriau vechii noștri cronicari, cum grăiește încă și astăzi țăranul român, care a știut să păstreze neatinsă limba moștenită d la străbunii săi!

În Precuvântarea *Dicționarulu* Golescu adresându-se «Iubititorilor de învățătură» arată că, după ce a întocmit mai întâiu *Gramatica* sa, a săvârșit o «*Condică a limbii românești*» după asemănarea condicilor ce cuprind câte sunt de trebuință spre aducerea aminte, talmăcindu-l totdeauna în limba grecească, spre înlesnirea celor ce nu se vor lenevi a talmăci cărțile elinești pe limba noastră...»

Acest *Dicționar* greco-român, ce se află și el în Biblioteca Academiei, e o replică a *Dicționarului* român cu echivalentele

¹⁾ Biblioteca Acad. Române, Mss. 844—850.

²⁾ Ibid., Mss. 213.

grecești — cuprinzând 9 volume — cari adăugându-se celor 7 volume ale «*Dicționarului român*» și manuscrisului *Pildelor*, fac în total șaptesprezece volume in-folio — reprezentând o viață întreagă de muncă rodnică și de activitate neobosită.

Tot în «*Precuvântarea*» *Dicționarului român*, cetim aceste rânduri pline de o iubire înfocată pentru știință și pentru țară :

«Și fiindcă, până acum, cu atât am putut sluji neamului nostru, primiți, vă rog, iubitorilor de învățători, acest dar dela mine, ca darul văduvei către Domnul și, cercetându-l, îndreptați-l și adăugați și dela osârdia voastră ceea ce veți găsi de lipsă, ca să dobândiți nume nepieritoare de jertfa ce veți aduce la un neam, ce pierdut eră și s'a aflat, mort și a înviat, întunecat și s'a luminat. Cine putea socoti că într'o așa scurtă vreme să se umple toată țara de școale, de profesori și de științe !

«Unde mai înainte deabiă se păstră numirea *școală*, iar cuvântul *profesor* nici că se mai înțelegea !»

Revărsarea științei la noi, ideea neclintită a reînvierii culturii naționale, sunt ca *leit-motivul* care neconținut revine sub condeiul înțelept și plin de patriotism al bătrânului boier român.

Domnilor Colegi,

Nou venit printre Domniile-Voastre, nu-mi pot permite de a lua inițiative și de a face propuneri, pe cari alți, mai vechi aici și mai autorizați decât mine, ar putea să le aducă fără inconvenient înaintea Domniilor-Voastre. Totuși, să-mi fie permis de a exprima dorința că, în ziua când Academia noastră — cu ajutorul mărinimos al vreunui «*Carnegie*» român — ar deveni miliardară — și urez ca o asemenea zi să lucească în curând pentru noi — ea să împlinească o operă de dreptate și de recunoștință către memoria răposatului Vornic Iordache Golescu, rânuind ca să se tipărească, cu spesele ei, înzecite, însutite, «*Dicționarul*» alcătuit de dânsul, ca un monument ridicat în onoarea limbii și literaturii naționale.

Această dorință a fost exprimată și de alți scriitori ai noștri și, în particular, de răposatul N. Bălășescu, în prefața *Gramma-*

ticii sale românești, editată la Sibiu, în 1848¹⁾). Să dați voie nepotului lui Iordache Golescu de a o reînnoi astăzi înaintea Domniilor-Voastre, în numele moșului său !

Venind acum la Colecțiunea de *Pilde*, pe cari Golescu le-a adunat cu o răbdare nestrămutată și cu acea iubire a neamului românesc care eră înăscută în el, mă voiu mărgini a vă reaminti că dânsul a întreprins-o și a dus-o la bun sfârșit, nu numai — precum ne zice el însuși «pentru a desfătă și a povățui pe cititorii săi prin pilde de tot felul, serioase sau cu haz», dar pentru a alcătui «o colecțiune de povești și de zicători așa cum le are poporul», și în care reînvie ideile, simțirile și par'că însăș firea minții noastre naționale.

Culegerea este distribuită în zece părți, fiecare având un titlu deosebit. Ea conține pilde cu tâlcuirea lor, povețe pentru direcția vieții, maxime, anecdote, până și ghicitori, toate scrise într'o limbă ferită de orice amestec străin, și care, totdeodată, respectă forma și expresiunea găsite în vechile texturi, sau culese din gura poporului, astfel că neamul nostru se regăsește în ele cu simplitatea, cu istețimea cam glumeață, cu bunul simț firesc care îl caracterizează, cu toate credințele și chiar toate superstițiile rămase neatinse în mintea și inima lui.

Deaceea a putut zice, cu drept cuvânt, Lambrior, vorbind de colecția paremiologică a lui Iordache Golescu :

«Când se va cercetă limba și literatura pentru ea însăș, nu pentru ca să se dovedească cutare sau cutare idei zămislite de mai 'nainte, atunci colecția răposatului Golescu va fi pentru Țara Românească o adunătură gata, căreia nu-i va trebui mult spre a fi desăvârșită...»²⁾

Cred de prisos de a vă reaminti, Domnilor colegi, că în 1883, V. Stroescu propusese Academiei de a edita, cu cheltuiala sa proprie, manuscrisul lui Golescu, reducându-l pe jumătate. Răposatul Ispirescu fu însărcinat cu această lucrare de revizie, dar nu s'a dat nici o urmare deciziunii luată în această privință, astfel că ediția proiectată n'a apărut nici până astăzi³⁾.

Dintre celelalte scrieri ale lui Iordache Golescu, rămase ne-

¹⁾ Lazăr Șăineanu, *Ist. fil. rom.*, a 2-a edițiune, p. 183.

²⁾ *Convorbiri Literare*, 1 Maiu 1874, pag. 68.

³⁾ *Analele Academiei Române*, seria II, t. VI, pp. 6 și 122.

publicate, d-l Bănescu a făcut o alegere, pe care ne-a dat-o în volumul său intitulat: *Vieața și scrierile marelui Vornic Iordache Golescu*.

Pe lângă o «*Cărtică cuprinzătoare de cuvinte ce am auzit dela însuș cugetul meu*», pe lângă «*Precuvântările Dicționarului*» și a colecțiunii de *Pilde*, pentru publicarea cărora d-l Bănescu are drept la viile noastre mulțumiri, cartea d-sale conține mai multe comedii politice și satirice, constituind, după mine, partea cea mai slabă și cea mai trecătoare a scrierilor lui Iordache Golescu.

Fără a nesocoti silințele depuse de editor în scoaterea la lumină a acestor comedii, trebuie să mărturisim că, din punctul de vedere istoric, nici una nu prezintă interesul ce le presupune d-l Bănescu. Prima datorie a unui istoric este nepărtinirea și Golescu nu s'a arătat totdeauna nepărtinitor în alcătuirea comediilor sale. Dealtmintrelea, ele nu erau destinate publicului (pe atunci teatrul deabiă se născuse la noi), ci numai unui cerc intim de prieteni și de partizani politici.

Comediile scrise de Iordache Golescu nu răspund câtuș de puțin condițiilor adevăratei comedii aristofanice, fiind niște pamflete dialogate, unde marele Vornic, care aveă dintele cam ascuțit, răspândiă bucuros verva sa mușcătoare, contra boierilor și chiar contra Domnitorilor, pe cari nu-i găsiă întocmai după placul lui.

Să dăm deci uitării aceste scrieri trecătoare și să rezervăm toată stima noastră lucrărilor într'adevăr neprețuite ale lui Iordache Golescu: *Gramaticii*, *Dicționarului*, culegerii de *Pilde*, cu cari știința și filologia română se pot fali cu drept cuvânt.

Fiul cel mai mare al lui Iordache Golescu, Dumitru, care eră înzestrat, ca și părintele său, cu cele mai frumose daruri ale minții și cu o deosebită putere de muncă intelectuală, s'a în-deletnicit, în cursul unei vieți lungi și roditoare, cu iubirea aproape exclusivă a literelor.

Din nenorocire pentru dânsul și pentru noi, un concurs neprevăzuit de împrejurări, depărtându-l de țara lui, în anul 1848 — el eră atunci în vârstă de patruzeci de ani — l-a silit

să se așeze în străinătate, unde a mai trăit peste alți patruzeci de ani și unde a scris, într'o limbă străină — dacă se poate zice că limba franceză e o limbă străină pentru un Român — operele însemnate ce le-a lăsat nepublicate în urma lui.

El fusese unul dintre primii tineri Români trimiși de părinții lor, să-și facă studiile la Paris. Dumitru Golescu, care fusese crescut cu multă îngrijire în casa părintească, folosindu-se de cunoștințele întinse ale Vornicului Iordache Golescu, de practica dascălilor chemați a-l instrui, trecu repede bacalaureatul și urmă, timp de trei ani, cursurile Facultății de drept, fiind, totdeodată, în vechea Sorbonă, unul din auditorii cei mai nepregetați ai unor profesori ce-au lăsat un nume strălucit în istoria literaturii franceze: Guizot, Cousin Royer-Collard și Villemain.

Astfel își împodobî repede mintea cu floarea celor mai perfecte scrieri ale geniului francez și desvoltă zilnic într'ânsul acea pasiune a studiului și a literelor, care nu l-a părăsit nici chiar pe pragul extremei bătrâneți! Cunoscând minunat de bine limba germană, pe care o învățase singur în operele lui Goethe și ale lui Schiller, încă din vremea întâmplărilor dela 1821, atunci când fusese silit să caute, împreună cu părinții, un adăpost în Ardeal — familiarizat de timpuriu cu limba italiană pe care o vorbiă perfect, Dumitru Golescu a fost un om cult în toată accepțiunea cuvântului și deaceea, deși a trăit în străinătate o mare parte din viața lui, deși dânsul a rămas pentru țara părintească și pentru compatrioții săi un *desrădăcinat*, cum zic Francezii, numele său nu poate fi scăpat din vedere în această reamintire a membrilor familiei Golescu, cari au împodobit existența lor cu iubirea studiului și a literelor.

Reîntors din Franța în 1830, Golescu îmbrățișă cariera de magistrat, ajungând până la postul de procuror pe lângă Curtea din București. Anul 1848 îl găsește la Brăila, unde încrederea noului Guvern provizoriu, din care făceau parte verii săi Ștefan și Nicolae Golescu, îl chemase să administreze Prefectura.

Atitudinea sa energică față cu Rifaat Pașa și cu trupele otomane venite să ocupe orașul, avu darul să-i atragă recunoștința locuitorilor și să mire pe înșiși Turcii cari, după ce îl făcură prizonier, îl liberară imbarcându-l pe o corabie gata să ridice

ancora spre malurile apusene. Cuprins în ordinul de surghiun, dat în contra autorilor mișcării naționale dela 1848, Golescu se reîntoarce în Franța, unde locul timp de doisprezece ani, apoi căsătorindu-se în Belgia, la 1860, se așează la Spa, la Louvain și la Bruxelles, capitală în care a murit la 2 Decembrie 1892 — fără să-și fi revăzut țara sa natală.

În străinătate, Dumitru Golescu a scris în limba franceză mai multe opere — din care abia una s'a publicat — și a căror cetire destăinuiește adâncile izvoare de știință strecurate încă din tinerețe în mintea sa. Fiind încă școlar și pe când studia dreptul și literale la Paris, el alcătuipe o tragedie în cinci acte și în versuri *Eponina și Sabinus*, prelucrată după arătările lui Plutarch, care trăise câțva timp în palatul împăratului Vespasian; apoi după reîntoarcerea sa din Franța, Golescu mai scrisese o dramă, tot în cinci acte și în versuri: *Valeria sau divorțul* în care a voit să arate cât de primejdios poate deveni divorțul pentru temeliiile familiei și ale societății.

La aceeaș epocă aparțin mai multe poezii inspirate de Meditațiile și de Armoniile poetice ale lui Lamartine și pe care le-a intitulat: *Modulațiuni*.

Aceste încercări dramatice și poetice erau semnele prevestitoare ale unei activități intelectuale, menite să se desfășoare și să dea, în timp de patruzeci de ani, roadele cele mai îmbelșugate.

După plecarea sa definitivă din țară, adică după 1848 — Golescu a scris în proză, atât la Paris cât și în Belgia, o lucrare asupra *literaților și artiștilor* — o culegere intitulată: *Gânduri și Caractere* — în felul Caracterelor lui *La Bruyère*; o *Istorie a progresului social sau studii asupra dezvoltării progresive a spiritului omenesc*, — diferite basme aducând aminte compunerile similare ale lui Perrault și ale Doamnelor d'Aulnoye și de Beaumont, și în fine o carte — singură operă a sa, publicată până astăzi — și al cărei titlu singur arată tot interesul moral: *Cugetări morale și religioase sau lecțiuni de înțelepciune creștină, propuse de către un părinte fiicei sale*. — Adevărat manual de morală creștinească.

Puteti judeca, Domnilor Colegi, numai după titlurile acestor opere, cât de întinse și de felurite erau cunoștințele lui Dumitru

Golescu. Voiu adăugă că aceste opere sunt scrise în limba franceză, cu o înălțime de vederi și cu o eleganță de stil, cari fac din cetirea lor o adevărată desfătare pentru inimă și pentru minte.

Dacă Golescu le-ar fi compus în limba lui părintească, literatura noastră ar fi găsit în el un cugetător și un scriitor din cei mai merițoși.

Aceste notițe asupra activității literare a unora din Golești, în cursul veacului trecut, ar fi incomplete, dacă n'aș rememora rolul considerabil pe care l'a jucat în istoria regenerării noastre naționale, fratele lui Iordache Golescu, nemuritorul Constantin Golescu, «*primul Român modern*»¹⁾ — cum îi zicea Pompiliu Eliade — și al cărui nume va rămâne scump în veci tuturor patrioților Români. Vieța lui vă este cunoscută și n'aș avea cutezanța să v'o reamintesc, după lucrările aproape definitive ale Domnului Iorga, ale lui Nerva Hodoș și chiar ale lui Pompiliu Eliade.

Să-mi fie însă permis, Domnilor Colegi, să vă semnalez un fapt istoric, despre care nici unul dintre acești scriitori n'a făcut mențiune, un fapt care, după cât crez, a avut o înrâurire decisivă asupra vieții, ideilor și actelor lui Constantin Golescu. Fac aluzie la călătoria întreprinsă de dânsul în Franța, în anul 1801, sau pe la începutul anului 1802 și la misiunea ce-i fu încredințată de a merge la Paris pentru a interesă pe generalul Bonaparte, atunci prim-consul, de soarta Principatelor române, și totdeodată pentru a regăsi urmele unui alt boier de-ai noștri, Logofătul Nicolae Dudescu, care, primind cu câțva timp înainte o misiune analoagă, nu mai dăduse semn de vieță compatrioților săi.

Am convingerea că spectacolul măreț al civilizației franceze precum și al bogățiilor intelectuale din Paris, au deschis, chiar de atunci, mintea și ochii lui Golescu asupra foloaselor culturii occidentale, pe care dânsul n'a încetat de a o admiră și de a o preconiza în tot cursul vieții sale.

Încă din perioada turbure a întâmplărilor dela 1821, Golescu care fusese silit în mai multe rânduri să se refugieze cu familia

¹⁾ *Histoire de l'esprit public en Roumanie*, pag. 171.

lui în Ardeal, se preocupă de înființarea unei societăți culturale, ale cărei statute nu ne sunt bine cunoscute, dar care aveà de scop să lucreze pentru reînflorirea limbii noastre părintești prin traduceri alcătuite din autori străini și prin publicarea unei gramatici și a unui dicționar român.

Imprejurările politice din acele timpuri de grea cumpănă nu-i lăsară vremea nici facultatea de a realizà un asemenea program, pe care dânsul încercă din nou să-l aducă la îndeplinire cu concursul lui Ion Câmpineanu și al lui Eliad.

Știți, Domnilor Colegi, că dimpreună cu acești patrioți de frunte, Golescu a aruncat primele baze ale unei societăți de propășire, care proiectase înființarea unor colegii naționale în București și în Iași, crearea unor școale normale și primare, publicarea mai multor ziare redactate în limba națională, traducerea în românește a scrierilor de căpetenie ale autorilor străini, precum și alcătuirea unor opere datorite scriitorilor români. Din germeul acelei societăți de propășire erà să iasă, cu câțiva ani mai în urmă, *Societatea filarmonică*, menită să aibă o înrâurire atât de binefăcătoare asupra desvoltării limbii, literaturii și teatrului național. Constantin Golescu a fost unul din promotorii cei mai sârguitori ai tuturor acestor reforme.

Tot lui se datorește publicarea primului ziar scris în limba română — *Fama Lipscai* — editat în Germania de un român numit Rosetti, care-și făcuse studiile la Lipsca (gazetă din care nu mai posedăm astăzi nici un exemplar); deasemenea, tot Golescu a obținut dela Ruși, cari ocupau pe atunci țările noastre, autorizarea pentru Eliad de a tipări primul ziar scris la noi în limba română — *Curierul românesc* — al cărui prim număr e datat din 8 Aprilie 1829.

Mai e nevoie să vorbesc de școala de băieți înființată de Constantin Golescu la Golești; de școala de fete deschisă de dânsul pe moșia sa Belvedere, din apropierea Capitalei; de cărțile de învățătură ce le-a scris pentru copii, cari primeau învățământul gratuit în acele școli și printre care vom cità: *Elementele de filosofie morală*, traduse după Neofit Vamva? Mai e nevoie să amintesc că tot Golescu a publicat culegerea tractatelor încheiate între Rusia și Inalta Poartă, mai cu seamă a tractatelor privitoare la Principatele Române dela 1774 până la 1826 și

că, în ajunul morții sale, întâmplată în Octomvrie 1830, dânsul lucră la o hartă statistică a Țării Românești, cuprinzând o prescurtare a istoriei noastre naționale?

Însă cartea sa de căpetenie, cartea care va transmite numele său generațiilor viitoare, este: *Insemnarea călătoriei făcută în anii 1824, 1825 și 1826* — publicată la Buda în 1826 și retipărită de Nerva Hodoș în 1910 — însemnare scrisă de Golescu atunci, când s'a hotărât a conduce pe fiii săi: Ștefan, Nicolae, Alexandru și Radu în Elveția și în Germania, pentru a-i pune în măsură de a se folosi de binefacerile civilizației și culturii occidentale.

Se poate zice, fără exagerație, că în această carte Golescu a pus toată inima lui de patriot, care suferă de starea deplorabilă în care nepăsarea și lăcomia guvernanților, certurile învierșunate și sterile dintre boieri, calamitățile de tot felul grămădite de mai multe veacuri pe pământul și pe neamul românesc, au adus țara lui și care caută neîncetat mijloacele de a o îmbunătăți.

Înzestrat cu un suflet blând și compătimitor, el putea zice ca personagiul bine cunoscut al lui Terențiu: «Homo sum, humani nihil a me alienum puto»¹⁾.

Patriot, filantrop, reformator, Constantin Golescu, deși boier mare, a fost un democrat în cel mai bun înțeles al cuvântului.

Aspru și fără milă pentru cei mari — mai cu seamă când ei lucrau contra intereselor țării — bun și îndurător pentru cei mici, el n'a avut în toată viața lui decât o idee, o țintă, o aspirație: dorința de a vedeă pe compatrioții săi îndrumându-se cu pași uriași pe calea progresului și a civilizației.

Deaceea Golescu ne apare, în istoria trecutului nostru, ca o figură excepțională, în care s'ar zice că s'au întrupat toate calitățile de înțelepciune și de bunătate, precum și patriotismul nemărginit ce-au deosebit într'una vechiul neam al Goleștilor.

Nu voesc, Domnilor Colegi, să termin discursul meu fără ca să evoc încă odată înaintea Domniilor-Voastre amintirea celor doi Golești din zilele noastre, cari și-au jertfit viața pentru țară și pentru cinstea numelui strămoșesc și cărora colegul nostru, d-l Iorga, a adus, cu elocinta înflăcărare a patriotismului

¹⁾ *Eautontimorumenos*, I, I, v. 25.

său, prinosul de laude, pe care vă cer voie să vi-l rememorez, căci el rezumă într'un mod admirabil însăș esența discursului ce am avut onoarea de a-l rosti astăzi înaintea Domniilor-Voastre.

«Apoi, când n'au mai fost răsboaie, Goleștii cei noi căutară aiurea un câmp de osteneli pentru țară. Și când Iordache Golescu culegèa comori de cuvinte a limbii românești, părăsită și disprețuită în folosul limbii mândre a Grecilor cotropitori, i se pareă că strânge de pe un loc de luptă, uitat de toți, steagurile pe cari nimeni nu le mai salutà. Iar chemând prin școală la vieață nouă pe țararii ajunși robi oricărui venetic, frate-său Dinu, lăudătorul cu lacrimi al izbânzilor civilizației apusene, și-i închipuîă în strămoșii lor, cari luptaseră și ei cu strămoșii lui la Fântâna Țiganului și la Jiliște și în urmașii lor, cari și ei se vor întoarce a fi cu aceeaș cinste ostași, cum iarăș cu aceeaș credință cei trei Golești dela 1848, odraslele lor, vedeau în noul tricolor învierea flamura de atunci.

Iar când ceasul cererii celei mari de dreptate a neamului a sunat, din Vieroșul în ruine, din bisericuța dela Golești, din mănăstirea moldovenească primitoare de oasele pribeagului, de pretutindeni au alergat umbrele nesățioase de jertfă și feciorii lui Alexandru Golescu s'au dus cei dintâi unde se arătau dragostea boierilor și a vitejilor pentru Țară și Rege, fiindcă erau foarte bucuroși a-și pune ei capetele lor»¹⁾.

În numele întregii familii Golescu, care m'a însărcinat, iubite coleg, să vă arăt recunoștința sa, vă mulțumesc de piosul omagiu, cu care ați salutat memoria eroilor săi.

Iar eu, terminând, exprim dorința, ca veacul nostru să vadă noua generație a Goleștilor umblând, cu aceleași simțiri mărinimoase, pe urma înaintașilor săi, și transmițându-și din mână în mână facla lucitoare a patriotismului și a iubirii neamului românesc.

¹⁾ *Neamul Românesc* din 28 Maiu 1917.

LISTA PRINCIPALELOR SCRIERI ISTORICE ȘI LITERARE ALE
LUI GEORGE BENGESCU, MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

— DUPĂ AUTOGRAFUL AUTORULUI —

a) *In limba română:*

— Vasile Alecsandri: Studii istorice, literare și bibliografice asupra vieții și operelor sale.

In *Convorbiri literare*. Maiu 1886; Ianuarie, Fevruarie, Martie, Aprilie 1888.

— Amintiri despre viața intimă a lui Alecsandri în timpul misiunii sale diplomatice la Paris. Scrisori și versuri inedite.

In numărul jubilar al *Convorbirilor Literare*, Martie 1892.

— Alecsandri patriot. (Extras din *Revista idealistă*).

— Câteva suvenire ale carierei mele: Ion Ghica, V. Alecsandri, Alexandru Lahovari. Bruxelles, P. Lacomblez, 1899, în 18.

— Din viața M. S. Elisaveta, Regina României. București, Socec, 1906, în 8°. Cu ilustrații.

b) *In limba franceză:*

— Alexandre-le Bon, prince de Moldavie (1401—1433). Vienne (1882), în 16. En collaboration avec M. Emile Picot, membre de l'Institut.

— Les Origines de l'histoire roumaine. Par A. Ubicini. Texte révu et publié sur le manuscrit de l'auteur, et précédé d'une notice biographique, par Georges Bengesco. Paris, Leroux, 1886, în 18.

— La question dynastique en Roumanie, par un paysan du Danube (G. Bengesco). Paris, A. Heymann, 1896, în 8°.

— Pastels. Poésies roumaines de V. Alecsandri, traduites en vers français par Georges Bengesco. Bruxelles, P. Lacomblez et Paris, Le Soudier, 1902, în 16.

— Un poète diplomate roumain du XIX-e siècle. Basile Alecsandri.

Dans la *Revue des Deux Mondes*, du 1-er décembre 1910.

— Bibliographie franco-roumaine du XIX-e siècle. Ouvrages imprimés ou édités en France, Bruxelles, P. Lacomblez, 1895, în 8°.

Deuxième édition. Paris, Leroux, 1907, în 8°.

— Essai d'une bibliographie sur la question d'Orient. Orient européen (1821—1897) Bruxelles, P. Lacomblez et Paris, Le Soudier, 1897, în 8°.

— Carmen Sylva. Bibliographie et Extraits de ses oeuvres. Bruxelles, Lacomblez; Paris, Le Soudier; Bucarest, Socec, 1904, în 8°.

— Carmen Sylva intime (La Famille, l'Enfance, l'Education, etc., etc.). Paris, Juven, 1905, în 16, gravures et portraits.

— Carmen Sylva. Oeuvres choisies publiées par G. Bengesco. Avec une Introduction d'Edmond Harancourt, Paris, Juven, 1898, în 16.

— Une famille de boyards lettrés roumains au XIX-e siècle. Les Golesco. Avec onze portraits. Paris, Plon-Nourrit et C-ie, 1922, în 8°.

c) *Publicaĉioni Volteriene*:

— Voltaire. Bibliographie de ses oeuvres. Paris, Rouveyre et Blond et E. Perrin (Librairie académique Didier), 1882—1890, in 8°. Portraits et facsimiles. Quatre volumes.

Les tomes I et IV ont été couronnés par l'Académie française.

— Notice bibliographique sur les principaux écrits de Voltaire ainsi que sur ceux qui lui ont été attribués. Paris, Luantin, 1882, in 8°.

Extrait du tome L-e de l'édition des «Oeuvres complètes de Voltaire» publiée par L. Moland chez Garnier frères.

— Mémoires pour servir à la vie de M. de Voltaire, écrits par lui-même. Publiés par un bibliophile (G. Bengesco). Paris, Librairie des Bibliophiles, 1886, in 16.

De la Collection des *Petits chefs d'oeuvre*.

— Voltaire. Lettres et Billets inédits, publiés d'après les originaux du British Museum, Paris, Librairie des Bibliophiles, 1887, in 16.

— Oeuvres choisies de Voltaire, publiées avec préfaces, notes et variantes par G. Bengesco. Paris, Librairie des Bibliophiles, 1887 et années suivantes. 10 volumes in 16.

Théâtre — Romans et Contes — Poésies Choiesies — Histoire de Charles XII. — Dictionnaire philosophique et Lettres philosophiques.

— Voltaire et la Hollande. (1713—1743).

Dans la *Revue de Paris*, du 15 février 1912.

— Etudes sur le XVIII-e siècle. Les Comédiennes de Voltaire. Librairie académique Perrin, 1921, in 18.

RĂSPUNSUL D-LUI N. IORGA

Intrați târziu în Academia Română, târziu pentru dânsa, pentru lucrările ei, care de mult, în anume domenii, aveau nevoie de știința și talentul d-voastră, precum și de acea răbdătoare iubire pentru orice ocupație, cât de grea, pe care ați voit să o luați asupra d-voastră. Bag de seamă că vorbesc de lucrări, îmi aduc aminte cu mândrie care eră numărul și valoarea acestor lucrări pe o vreme când mijloacele de tipar erau altele decât cele, deplorabile, de astăzi și sper că măcar în viitor, împreună cu d-voastră, vom găsi soluția de a continua opera pentru care Academia Română a fost înființată și fără a cărei urmărire ea n'ar avea nici un sens, căci formalitățile culturale exterioare nu pot fi în nici un chip scop pentru dânsa.

I.

Ne veniți târziu, dar aflăm o compensație, noi cei de acum, cari v'am ales, în cunoștința meritelor pe care vi le-ați câștigat pe un teren de studii unde cerințele sunt foarte mari și controlul foarte sever, înaintea unui public atent la orice lipsuri și greșeli și care avea motiv să privească oarecum neîncredător încercarea îndrăzneată a unui prieten, de sigur, dar totuși a unui străin. Aici în Academie intrăm pentru ceea ce se numește merite științifice și înseamnă, în adevăratul înțeles al cuvântului, iubire pentru știință. Faptul că d-voastră scrieți o întinsă lucrare originală, de genealogie și biografie istorică, la o vârstă de peste șaptezeci de ani, arată în ce grad aveți această nobile iubire care dă nota unui temperament însemnat dela început cu marca aleșilor. Dar intrăm pentru altceva încă.

Știința, ca orice ocupație a spiritului omenesc, are nevoie de o anumită armonie. Aventurile îndrăznețe, credința că la fiecare gest contribuim la o mare revoluție prin care, după atâția înaintași pe cari am fi dispuși a-i uita sau a-i disprețui, dăm o lovitură hotărîtoare tuturor părerilor admise, convingerea, frumoasă, dar puținel naivă, că știința și cugetarea atârnă

de fulgerul geniului trăsbind din când în când și pe care am fi dispuși a ni-l atribui și noi ca inovatori chemați, pe când, de fapt, ca pe orice alt teren de viață, facem parte, o modestă parte, dintr'o mare solidaritate de muncă, numind cu silabele numelui nostru uneori o fază, alte ori un moment numai, — aceste rătăcirii se îndreaptă prin experiență. Prin experiența îndelungnicirilor noastre chiar, care ne arată că greșeala e jertfa cerută pentru orice închinăciune aducem adevărului etern, că nu ne putem scuti de dânsa, deși totdeauna trebuie să ne fie groază de dânsa, și o simțim cu amărăciune după ce am săvârșit-o încă odată; dar și prin altceva: prin experiența vieții.

E experiența cea mare, cea neapărată, — rezervată acelor care au dela soartă darul de aur al unui veac lung. Printr'înșă aducem în studiile noastre proprii și în judecata studiilor străine o conștiință a relativității care ne face să dobândim suprema grație a unei critice curtenitoare, dar ea ne mai spune că, oricâtă valoare ar avea deducția dreaptă a unei implacabile logice sau divinația strălucită a unei minți superioare, tot vechiul părinte al cugetării noastre, care o ține și azi pe brațele lui eterne, e cel mai puternic: bunul simț. Și, odată ce vom căpăta această convingere, ipotezele își măsoară pasul, ele consimt chiar a se da puțintel în lături ca să poată înainta și altele, fără supărare dacă nici acelea nu ajung la țintă, rigiditatea convingerilor se preface într'o simplă afirmare de probabilități, iar concepțiile nouă caută dacă nu cumva au o legătură cu cece niciodată nu se înlocuește deplin, căci trecutul nu e nici în știință un mormânt, ci numai brazda veche, care ajută, chiar când a dispărut, la tăierea brazdei nouă.

II.

Târziu ni vii,enerate coleg, și pentru altceva. Și în Academii ochii cari nu se văd se uită. Și ochii noștri, prin împrejurările vieții, plină de servicii pentru țară, pe care ai dus-o, nu s'au văzut adesea: experienții ochi ai d-voastră cu ai noștri, cei de acum și cu ochii acelor cari vă puteau cunoaște și recunoaște mai bine. Dar totuș ni-ai lăsat nouă datoria plăcută de a vă întâmpina în această adunare.

A trebuit, pentru a ne apropia de d-voastră, ca unii dintre noi să culeagă din pioasele d-voastră scrieri închinatc lui Vasile Alecsandri, care v'a fost prieten, cccce se simte din fiecare rând al paginilor pe care cu duioasă prețuire i le-ați făcut prinos, știri vii despre poetul armoniei liniștite și al chibzuirii estetice. Aceasta s'a întâmplat mai des, fiindcă, măcar aici la Academia Română, înainte chiar de întrarea aceluia care a dăruit o uriașă muncă pentru a-l urmări în toate amănuntele vieții lui, d-l Gh. Bogdan-Duică, nu se crede că literatura e în funcțiune de capriciile schimbătoare ale fiecărei generații, ci că ea rămâne, peste schimbările lor, manifestarea, menită să rămâie neatinsă de timp, a elementelor esențiale din sufletul unei națiuni, întruate când într'un om, când într'altul, așa încât, respectându-i, respectăm însăș ființa eternă a neamului, iar, cetindu-i — cccce mi pare a fi mai greu și mai meritos —, întregim din ființa lor propria noastră ființă, totdeauna neîndestulătoare față de scopurile pe care le urmărim.

Dacă aș spune că aceiași cercetători ai unei informații prețioase, care la nimeni nu se putea găsi mai autentică, mai sinceră și mai bogată decât la d-voastră, apreciau și frumusețea formei franceze pe care ați știut s'o dați «Pastelelor» lui Alecsandri, aș exagera. Nu se poate o versiune mai exactă și mai elegantă decât a d-voastră, dar puțini au puțința de a o controla în ce privește spiritul intim al frumoasei limbi în care ați făcut să treacă emoția lui creatoare. Și mai ales această prețioasă cărticică trebuia descoperită, atât de ascunsă i-a fost apariția. Și, de aceea, numai într'o nouă ediție — după cele două de până acum — a micii «Antologii» românești în limba franceză, pe care am alcătuit-o cu tânărul meu amic d-l Septime Gorceix, îmi va fi cu puțință să fac a întră ceva din aceste traduceri pe care nici n'am voit, nici nu putem să le întrecem.

Opera principală a vieții d-voastră, bibliografia completă a scrierilor lui Voltaire, care v'a așezat în primul rând al erudiților din toate țările civilizate moderne și pe care ați întregit-o prin cea mai bună alegere a operelor lui, în zece volume — din care posed și eu unul, în biblioteca ostanelilor mele, — aceea nu putea să aibă răsunet aici, decât printr'un vag sgomot de reputație științifică în Occident. Și aceasta din cauza unei greșeli — nu: unei

fatalități trecătoare a ocupațiilor noastre științifice în domeniul literelor. Ne-am cantonat — și bine am făcut! —, ne-am ținut mai multe decenii în cuprinsul, îngust în aparență, dar ascunzând comori în adâncimi, comori și pentru cultura generală, al studiilor despre noi înșine. Ele ne-au preocupat; de ele am rămas strâns alipiți; cu ele am lucrat la formarea unei conștiințe publice și prin aceasta la crearea frumoasei clădiri de Stat care adăpostește azi cu mult cea mai mare parte din fiii neamului. Este iertat harnicilor lucrători pe acest teren, cari înfigeau uneltele în grasă țarină nouă, găsind uneori și vremea să se certe de pe o postată la alta — și cu cât eroism, ca nație tânără, care-și caută dușmanii cu lumânarea! —, că n'au căutat, atâta vreme, să facă aceea ce astăzi se cere neapărat, dacă nu voim să ne pierdem, ori într'o filozofie indigenă ca pentru noi singuri, ori în migăloase cercetări de anticărie istorică și filologică: adică armonizarea rezultatelor noastre cu cele de mult câștigate în tot largul lumii și adăugirea, la locul său și în proporțiile cuvenite, a capitolului nostru din istoria și vicața sufletească a umanității.

Nu ni este indiferent, azi când atâția străini se îndeletnicesc cu istoria noastră — și voiu avea plăcerea să propun ca membru corespondent al acestei societăți pe un profesor din Sighișoara, d-l Friedrich Müller, care a dat întâia sinteză, excelentă, a istoriei României în hotarele ei de azi, — nu ni este indiferent că d-ta, prin acele monumentale opere de repertoriu bibliografic, da, însă și critic, și mergând, în amănunte, până la paragraful, mai puțin sever, al comediilor lui Voltaire, care nu știu numai să le creze roluri în teatru, ai contribuit esențial la dezvoltarea studiilor de civilizație universală, într'un moment tocmai când Voltaire eră al tuturor, fiindcă până la Grecii și grecizantii noștri din București și Iași, într'o înțelegere sau în alta, pătrundeă critica lui spirituală și îndemnurile lui elocvente către o lume cu mai puține piedici pentru înaintarea triumfală a geniului uman.

Eră natural să simțim mai puțin de cum s'ar fi convenit onoarea pe care o făceai prin succesul acestor grele investigații spiritului isteț și muncii oneste a neamului nostru. Și, iertați-mi s'o spun, eră natural ca, din partea d-voastră, de departe,

informat prin pasiunile zilei, să interpretați ca o mișcare contra admirabilei culturi franceze silințele de acum cincisprezece ani prin care voiam să afirmăm numai că prinosul cel mai potrivit al recunoștinței noastre față de Franța literară și științifică nu putea fi decât acela al păstrării unei civilizații originale în care, prin gândul nostru propriu, să trăiască mai departe ceva din marile idei pe care ea le-a dăruit lumii. A fost de altminteri de ajuns ca învățați francezi, ca iubitul meu profesor d-l Charles Bémont, să se afle un moment în societatea de care ne despărția cariera d-voastră diplomatică pentru ca să recunoască faptul că Franța nu poate fi insultată în persoana unui întârziat Fanar, care-și trage vanitatea dintr'o caricatură a formelor exterioare ale măreții ei civilizații.

III.

Dar, pe lângă ducerea la capăt a unei atât de grele misiuni, capabilă să macine vieța unui om harnic, ni-ați adus o meritoasă Bibliografie franco-română, ajunsă la a doua ediție, o mișcătoare carte despre regina Elisaveta, ocrotitoare a acestei Academii. D-voastră n'ați uitat niciodată țara. De neamul ei vă legă, cum atât de frumos ni-ați spus-o chiar acuma, nu numai sângele Bengeștilor, Olteni din Târgul Bengăi, cu diabolicul, dar vioiul nume, a căror istorie, dela întemeietorii de orașe până la sfetnicii români cari în secolul al XVIII-lea ușurau o dominație străină, a Austriecilor, ni-o datoriți, dar și acela al Goleștilor, apărători de țară în veacul al XVI-lea, sprijinitori ai vieții ei culturale, lângă Vodă Brâncoveanu, în al XVII-lea, iar în al XIX-lea luptători cu condeii contra decăderii aduse de interese străine, predicatori ai unei nouă ere de civilizație în sensul de libertate, egalitate și frație al Apusului, și, mai presus de toate, prin Dinicu din Golești ca și prin mai învățatul și mai adâncul în gânduri frate al său, Iordache, scormonitorii comorilor pe care le păstră, în umilința ei țărănească, închise în cămări străbune, limba noastră, cu frumusețea expresivă a cuvintelor, cu sentențioasa înțelepciune a zicalelor ei. Dar ce vi le spun acestea d-voastră, care ați luat pe rând, cu emoție, într'o carte care va trebui tradusă în românește, ca să înțeleagă și

lumea cealaltă, nu numai pe Iordache și Dinicu, dar și pe Ivașcu și Albu, necărturarii, urmărind povcstea trudei lor viteze și muncii lor răbdătoare, pentru nația care rostește respectuos numele lor! Colaboratorul lui Ubcini în scrierea începutului neamului și în glorificarea lui Alexandru-cel-Bun aducea el însuș, prin sângele său chiar, în ambele lui izvoare, instinctul istoric pentru lucrurile noastre proprii.

Ne-ați vorbit de această din urmă strădanie pentru nație și patrie a strămoșilor d-voastră într'o vreme când oasele lui Ivașcu pribeagul odihniau de mult în pământ moldovenesc și sub lespedea de marmoră dela Vieroș se desfăcea în țărână brațul de ostaș al lui Albu. Ni-ați comunicat impresia, pe care ați resimțit-o puternic, că suntem duși ca de o mână nevăzută, dar atotputernică, de ceva care vine din adâncimea trecutului, prin înaintașii cari vorbesc în noi.

Și de aceea poate ne înțelegem astăzi, nu numai dela bibliograful lui Voltaire, d-voastră, la biograful lui Philippe de Mézières și al lui Toma de Saluzzo, care am fost eu în tinerețe, dar și dela nepotul lui Iordache și Dinu Golescu, inovatorii în politică ai unui neam rămas în urmă cu desvoltarea constituțională, la acela, iarăși eu însumi, care a fost îndemnat, și în studiile sale istorice și în modesta sa operă politică, de conștiința că, după mamă, el e chemat a continua tradiția marelui vornic Iordache Drăghici, promotorul constituției moldovenesti din 1822, și a Postelnicului Manolache Drăghici, ultimul cronicar al Moldovei sale.

În foisorul casei Goleștilor, Tudor Vladimirescu eră prins de oamenii lui Ipsilanti. După un veac și ceva, urmașul boierilor de acolo se întoarce de pe plaiuri străine pentru a reintra deplin în comunitatea cărturăriei noastre. El aduce cu spiritul locurilor unde a trăit o inimă care a fost totdeauna a noastră. Dacă Academia Română stimează produsele literare ale minții luminate de razele Apusului, sentimentele vădite prin calda d-voastră cuvântare arată și altora decât metodicilor cercetători ai adevărului cât de nebiruită e legătura, peste orice fel de soartă,

dintre oricine se împărtășește de ființa acestui neam și direcția națională în care el își îndreaptă pașii, din ce în ce mai siguri.

Întreaga opinie a publicului cult din țara noastră se unește astfel, de sigur, la cuvântul de salutare pe care vi-l adresez azi, ca mai vechiu aici, deși — o adaug cu sfiială — cu mult mai tânăr — spunându-vă: Bine ni-ați venit!
